

Urunbaeva Yulduz Pirnazarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis institute
“Iqtisodiyot nazariyasi” kafedrasida dotsenti
iqtisodiyot fanlar falsafa doktori
t.f.n+998905052105

e-mail:urunbayeva_yulduz@mail.ru

Xaitov Nurkamol Nurali o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
Iqtisodiyot fakulteti talabasi
khaitovnurkamol7@gmail.com

PULNING KELIB CHIQISHI, MAZMUN-MOHİYATI VA IQTISODIYOTGA TUTGAN O‘RNI

Annotatsiya: Ushbu maqolada pul insoniyat tarixidagi eng muhim ixtirolardan biri bo‘lib, iqtisodiy tizimning barqaror ishlashini ta‘minlaydigan asosiy vosita hisoblanadi. Pul nafaqat tovar va xizmatlar ayirboshlash jarayonining o‘zagini tashkil etadi, balki jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi.

Kalit so‘zlar: Pul, tovar, qiymat, savdo, ayirboshlash, funksiya, dunyo, iqtisodiyot, moliyaviy, rivojlanish.

Abstract: This article states that money is one of the most important inventions in human history and serves as the key tool ensuring the stable functioning of the economic system. Money not only forms the core of the process of exchanging goods and services, but also plays a significant role in the economic, social, and cultural development of society.

Keywords: money, goods, value, trade, issues, function, world, economy, financial, development.

Аннотация: В статье рассматривается важность денег в истории человечества, их роль в экономической системе и их значение для развития общества. Деньги являются основным инструментом, обеспечивающим стабильную работу экономической системы, играя ключевую роль в процессе обмена товарами и услугами. Их наличие облегчает эффективное функционирование экономических процессов. Кроме того, деньги влияют на социальные и культурные процессы, непосредственно воздействуя на экономическое состояние и развитие общества.

Ключевые слова: Деньги, товар, стоимость, торговля, проблемы, функции, мир, экономика, финансовые, развитие.

Kirish. Pul – iqtisodiy faoliyatning markaziy vositasi bo'lib, uning mohiyati keng va ko'p qirrali tushuncha sifatida ifodalanadi. Pul iqtisodiy tizimda almashinuvni osonlashtiruvchi, qiymatni o'lchovchi va saqlovchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, pulning rivojlanishi va funksiyalari jamiyatning iqtisodiy tizimi va uning tuzilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Pulning paydo bo'lishi tarixiy jarayon bo'lib, uning rivojlanish bosqichlari turli ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liqdir. U nafaqat iqtisodiy munosabatlar, balki siyosiy va ijtimoiy jarayonlar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ushbu mavzu doirasida, pulning funksiyalari,

uning qiymatining shakllanishi va iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilish, shuningdek, pul tizimining rivojlanishi va uning jamiyat uchun ahamiyatini o'rganish zarurdir.

Tahlil va natija.

Pul zamonaviy iqtisodiyotda muhim ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy faoliyatlarni tashkil etishda va tranzaksiyalarni amalga oshirishda markaziy rol o'ynaydi. Pulning ta'rifi va funksiyalarini tahlil qilish, uning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni haqida chuqur tushuncha hosil qilish imkonini beradi. Shuningdek, pulning tarixiy rivojlanishiga qarab, uning insoniyat taraqqiyotiga va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda o'zgarishini ko'rish mumkin.

Pulning rivojlanish tarixi

Pulning shakllanishi uzoq tarixiy jarayonni o'z ichiga oladi. Dastlab odamlar tovar ayirboshlashda barterni qo'llashgan. Ammo barterning cheklovlari tufayli umumiy ekvivalent sifatida xizmat qiluvchi mahsulotlar, masalan, qimmatbaho metallar paydo bo'ldi. Keyinchalik, metall tangalar, qog'oz pullar va oxir-oqibat raqamli pullar keng tarqaldi.

Bugungi kunda pul faqat moddiy shaklda emas, balki elektron ko'rinishda ham mavjud. Raqamli texnologiyalar rivoji tufayli kriptovalyutalar kabi yangi pul shakllari paydo bo'lmoqda.

Pul – muomala vositasi hisoblanadi. Uning muhim funksiyalaridan biri bu aloqa vositasi ekanligi, pul orqali hayotimizdagi juda ko'plab ishlar hal bo'ladi, muammolar echim topadi. Ammo shu bilan bir qatorda salbiy jihatlari ham yo'q emas. Yuqorida aytib o'tilganidek jamiyatimizdagi ba'zi bir qatlam vakillari pulni hayotining mazmuni, hayotidagi barcha narsani u orqali o'lchaydigan insonlar bo'lishadi. Aynan o'sha turdagi insonlar orqali ko'plab jinoyatlar, o'g'irliklar, hattoki o'lim holatlari ham juda ko'plab kuzatiladi. Jamiyatimizda avj olib borayotgan barchamizga xavf solayotgan korrupsiya negizida ham pul yotadi. Iqtisodiy taraflama pulning mohiyatiga qaraydigan bo'lsak, davlat iqtisodiyotida pulning ahamiyati beqiyosdir. Pul bevosita davlatlar o'rtasida ham, kompaniyalar zavodlar, shu va shu kabi ko'plab tashkilotlar o'rtasida shartnomalar, kelishuvlar imzolashda o'zaro aloqa o'rnatishda yuksak e'tiborga egadir.

Pul insoniyat tarixida eng muhim iqtisodiy kashfiyotlardan biri hisoblanadi. U jamiyatda iqtisodiy aloqalarni tashkil etish, ishlab chiqarish va iste'molni muvofiqlashtirish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Pulning mohiyatini anglash orqali biz nafaqat iqtisodiy tizimni, balki jamiyatdagi o'zaro munosabatlarni ham yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Pulning ta'rifi va funksiyalari

Pul – bu tovarlar va xizmatlarni ayirboshlashda vositachi sifatida xizmat qiluvchi maxsus iqtisodiy vosita. Uning asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

1. Ayirboshlash vositasi: Pul tovar va xizmatlarni sotib olish va sotish jarayonida asosiy vosita hisoblanadi.
2. Qiymat o'lchovi: Pul barcha tovar va xizmatlarning qiymatini bir xil birlikda ifodalash imkonini beradi.
3. Tejamkorlik vositasi: Pul jamg'arish va kapitalni saqlash uchun ishlatiladi.

4. To'lov vositasi: Qarzlarni uzish va majburiyatlarni bajarishda ishlatiladi.

5. Dunyo puli: Xalqaro savdo va moliyaviy aloqalarda ham pul muhim ahamiyatga ega.

Pulning iqtisodiyotdagi o'rni

Pul iqtisodiyotda muvozanatni saqlashda asosiy vosita hisoblanadi. U ishlab chiqaruvchi va iste'molchilar o'rtasidagi aloqalarni tashkil etadi, resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi. Bundan tashqari, pul makroiqtisodiy siyosatni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, markaziy banklar inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun pul-kredit siyosatini yuritadi.

Qiymatning pul shakli

Maxsulot ishlab chiqarish va ayirboshlash jarayonining tobora rivojlanib borishi hududlar, mamlakatlar o'rtasida savdo-sotiqni, tovar ayirboshlashning zaruriyatini yuzaga keltiradi. Turli mamlakatlarda turli tovarlar umumiy ekvivalent hisoblanganligi bu jaryonning taraqqiy etishiga to'sqinlik qiladi. Natijada butun tovarlar dunyosidan shunday tovarlar ajralib chiqadiki, u barcha hudud va mamlakatlarda umumiy ekvivalent sifatida qo'llanila boshladi. Bu vazifani dastlab qimmatbaho metallar – mis va kumush, keyinchalik oltin bajaradigan bo'ldi. Oxir oqibatda oddiy tovar ko'rinishidagi umumiy ekvivalent o'rniga pul shaklidagi umumiy ekvivalent, ya'ni pul maydonga chiqdi.

Qiymatning to'la yoki kengaygan shakli

Tovar ayirboshlash rivojlanishi bilan tasodifiy qiymat shaklidan to'la yoki kengaytirilgan shakliga o'tilgan. Bunday ayirboshlashda bir tovarga qarama-qarshi faqat bitta tovar emas, balki bir nechta tovarlar ishtirok etadi.

Qiymatning pul shakli

Maxsulot ishlab chiqarish va ayirboshlash jarayonining tobora rivojlanib borishi hududlar, mamlakatlar o'rtasida savdo-sotiqni, tovar ayirboshlashning zaruriyatini yuzaga keltiradi. Turli mamlakatlarda turli tovarlar umumiy ekvivalent hisoblanganligi bu jaryonning taraqqiy etishiga to'sqinlik qiladi. Natijada butun tovarlar dunyosidan shunday tovarlar ajralib chiqadiki, u barcha hudud va mamlakatlarda umumiy ekvivalent sifatida qo'llanila boshladi. Bu vazifani dastlab qimmatbaho metallar – mis va kumush, keyinchalik oltin bajaradigan bo'ldi. Oxir oqibatda oddiy tovar ko'rinishidagi umumiy ekvivalent o'rniga pul shaklidagi umumiy ekvivalent, ya'ni pul maydonga chiqdi.

Umuman, pul o'z taraqqiyotida quyidagi 4 bosqich va 4 shaklga ega bo'lgan:

1. Tovar shaklida - “qo'yma” asrimizdan oldingi VII asrgacha
2. Tanga pullar – “tanga” asrimizdan oldingi VII-XIX asrlar
3. qog'oz pullar – “banknot” XIX-XX asrlar
4. Elektron pullar – “kartochka” XX asr o'rtalaridan

Xulosa

Pul – bu nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy hayotning ham ajralmas qismi. Uning mohiyatini tushunish insoniyat taraqqiyoti va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb

etadi. Bugungi globallashuv davrida pulning shakllari va funksiyalari yanada murakkablashib bormoqda, ammo uning asosiy mohiyati – iqtisodiy hayotning qon aylanish tizimi sifatidagi o‘rni o‘zgarmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

- [1]. Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest, and Money. Harcourt Brace.
- [2]. Friedman, M. (1962). Capitalism and Freedom. University of Chicago Press.
- [3]. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
- [4]. Mankiw, N. G. (2019). Principles of Economics. Cengage Learning.
- [5]. Soros, G. (2008). The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means. PublicAffairs.
- [6]. Beck, T., & Laeven, L. (2006). Institutional Reforms and Economic Development. World Bank.
- [7]. Krugman, P., & Wells, R. (2018). Macroeconomics. Worth Publishers.

Internet saytlari.

- [8]. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Pul>
- [9]. <https://lex.uz/acts/-96967>
- [10]. <https://www.bcb.gov.br/ingles/origevoli.asp?frame=1>
- [11]. https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/2CF7611A38EA36E629AC2BBD097DFADB/S0022050700053377a.pdf/role_of_money_in_economic_history.pdf